

NORRBRUK

Choklad med smaker från norr
– bidrar till hållbart lokalsamhälle!

Sidan 8

3 Gårdsförsäljning
av mjölk

4 Solceller
på Hälje gård

10 Jordbruksforskning
i norr

NORRBRUK

Länsstyrelsen i Norrbottens län
Landsbygdsenheten

Postadress: 971 86 Luleå
Tel: 010-225 50 00 Fax: 0920-22 84 11
www.lansstyrelsen.se/norrboten

Länsstyrelsen i Västerbottens län
Landsbygdsenheten

Postadress: 901 86 Umeå
Tel: 010 – 225 40 00 Fax: 090-128 94
www.lansstyrelsen.se/vasterbotten

Ansvarig utgivare: Sven Lingegård

I redaktionen: Personal från Länsstyrelserna i Norr- och Västerbotten

Tryck: TMG Tabergs AB

Papper: Galerie Art Silk 130 g

Grafisk form: TR

Omslagsbild: Jenny Berg alias
Choklad-Jenny

Foto: Eva Forssell

Upplaga: 6100

ISSN: 1234-4567

För prenumeration, avprenumeration
och adressändring kontakta
sara.borgstrom@lansstyrelsen.se

FRÅN REDAKTIONEN

Nära mat

Kan en regional livsmedelsstrategi stimulera till ökad produktion av nära mat från Norrbotten? Det är en viktig fråga, inte minst ur beredskapssynpunkt, i ett län med liten produktion av mat i förhållande till befolkning. Vi har en bred produktion av livsmedel, vilket är glädjande. Det är allt från rennärning och fiske till trädgård, mjölk och kött, som sammantaget omsätter en halv miljard kronor. Men alla delar skulle kunna växa, om samhället ser det som ett viktigt mål för länets framtid.

Här kan kommuner och landsting skicka viktiga signaler, genom att prioritera lokal mat i upphandlingen. Men framför allt är det angeläget att vi som konsumenter ser mervärdena med den nära maten; att den är smakrik och god, men också bra ur klimat- och miljöperspektiv. Ett öppet odlingslandskap och biologisk mångfald får vi på köpet, vilket är välkommet i ett län som är så skogligt dominerat. Min övertygelse är att en regional livsmedelsstrategi kan leda till bra och medvetna köpbeteenden, främja vår hälsa genom en god matkultur, och skapa fler arbetstillfällen.

Nu stundar ett stort arbete med de prioriterade punkterna i strategin, för att säkra kompetensförsörjning, få nya unga företagare inom de gröna näringarna, och få länets medborgare att fråga efter mer nära mat. Samtidigt hoppas jag att många norrländska produkter och varumärken genom tillväxt kan nå en större marknad i framtiden.

*Herbert Nyman
Regionordförande, LRF Norrbotten
samt mjölkbonde från Altersbruk*

3 | Gårdsförsäljning av mjölk

4 | Solceller på Hälje gård

6 | Livsmedelsstrategi
– nationell och från Norrbotten

8 | Choklad, kunskap och gemenskap
för hållbart lokalsamhälle

10 | Jordbruksforskning i norra Sverige

12 | SM i mathantverk

14 | Utlysningar

14 | Offentlig finansiering, vad är det?

15 | Stutar och tjuvar, nytt regelverk

Säljer du opastöriserad mjölk direkt till konsument?

Då behöver du känna till de nya reglerna som trädde i kraft den 1 september 2016.

I Sverige har vi varje år fall av matförgiftningar som orsakas av opastöriserad mjölk. Framför allt har bakterierna *Campylobacter* och *EHEC/VTEC* (verotoxinproducerande *e.coli*) varit inblandade. Den som drabbas kan bland annat få magsmärtor, blodig diarré och allvarlig njursjukdom. Barn och personer med nedsatt immunförsvar är särskilt känsliga. För att minska risken för matförgiftning har Livsmedelsverket infört nya regler för gårdsförsäljning av opastöriserad mjölk.

Länsstyrelsen är ansvarig för att kontrollera att reglerna följs.

Du måste anmäla till Länsstyrelsen om du säljer opastöriserad mjölk direkt till kund. På Livsmedelsverkets hemsida hittar du information om vilka regler som gäller.
Foto: Åsa Jonsson

Detta gäller:

- Du måste anmäla till Länsstyrelsen att du säljer opastöriserad mjölk direkt till konsument. Detta gör du via vår E-tjänst som finns på hemsidan. Du kan även kontakta Länsstyrelsen via telefon eller e-post.
- Du får sälja högst 70 liter mjölk per vecka.
- Du får endast sälja direkt från gården och du måste tappa upp mjölken ur tanken när kunden är på plats. Du får alltså inte ha fyllda mjölkflaskor stående i väntan på försäljning.
- Du måste föra löpande journal över datum och mängden mjölk du levererar direkt till konsument.
- Du måste följa livsmedelsreglerna för mjölkproduktion. Alltså: bara leverera mjölk från friska djur, följa karenstider, hålla en god hygien vid mjölkning, hålla utrustningen ren, ha ordentlig kylning etc.
- Du måste lämna skriftlig information till kunden vid leverans.
- Mjölken måste provtas för bakterier minst två gånger per månad och för celler minst en gång per månad och ligga under de gränsvärden som finns. Om du även levererar till mejeri så är mjölken redan provtagen. Då behöver du bara ha mejerirapporterna tillgängliga. Vid försäljning från fåbod gäller andra regler. Kontakta Länsstyrelsen om du vill ha ytterligare information om det.
- Om du säljer råmjölk gäller delvis andra bestämmelser. Du får sälja 2500 liter per år direkt till konsument eller till den lokala detaljhandeln. Du ska informera om att råmjölken ska värmebehandlas före konsumtion och du ska föra journal över försäljningen.

INFO

I den information du ska lämna till kunden ska det stå att:

- » opastöriserad mjölk kan innehålla hälsofarliga bakterier
- » det rekommenderas att mjölken kokas före förtäring eller att den används i mat som värmebehandlas
- » det är särskilt viktigt att barn och personer med nedsatt immunförsvar inte dricker mjölken om den inte värmebehandlats
- » mjölken ska kylförvaras

Du hittar ett färdigt faktablad som du kan skriva ut och lämna till kunden samt mer information på Livsmedelsverkets hemsida Livsmedelsverket.se. Gå in på Livsmedel och innehåll, klicka på mat och dryck, mjölk och mejeriprodukter och välj opastöriserad mjölk.

Solen lyser över Hälje gård!

Solceller på 340 m² ger ett ordentligt tillskott av el till Hälje gård. Norrbruk har besökt den nystartade anläggningen i Holmnäs, sydväst om Umeå.

Text och foto: Lars Ericson, Länsstyrelsen i Västerbotten

Solcellerna är placerade på tre av gårdens ekonomibyggnader. Samtliga tak vätter åt söder.

Byggnaderna ligger rätt!

Erik Johansson tar emot i höstsolen en lite kylig morgon i början av oktober. Det är två veckor sedan solcellsanläggningen togs i bruk. Anläggningen är en del i gårdens strävan mot en hög grad av lokalproduktion och för en långsiktig hållbar produktion. Den omfattar tre tak som vätter mot söder på ekonomibyggnaderna. Förutsättningarna för solpaneler kunde inte vara bättre. När vi besöker gården levereras ungefär 2 kW ut till nätet. Då har solen ännu inte kommit upp särskilt högt, så senare på dagen ökar leveransen betydligt.

Anläggningen som totalt täcker en yta på 340 m² har en maxeffekt på c:a 60 kW. Den beräknas kunna ge ungefär 60-70 000 kWh per år. Investerings-

kostnaden blev kring 1 miljon kronor. De sökte och fick beviljat ett stöd på 40% av investeringskostnaden. Erik tycker ansökan och handläggning fungerade bra och de fick snabbt beslut om att stödet beviljats.

Levererar till nätet

Hälje gård har en årlig förbrukning av cirka 100 000 kWh. Eftersom produktionen från solcellerna är högst på sommaren och konsumtionen är högst på vintrarna behöver man kunna sälja det överskott som uppstår under vissa perioder. Hälje gård har avtal med Umeå energi som både levererar och tar emot el. För att kunna leverera till nätet behövde både elmätaren och kabeln in till gården bytas ut. Elen som går ut på nätet säljs till spotpris.

Handlar lokalt

Erik är noga med att påpeka att han vill handla lokalt, för att gynna de företag som har sin bas i trakten. Därför var Umeå energi ett självklart val. Det var också självklart att låta Solnytta AB, en lokal firma med ägaren som närmaste granne, leverera anläggningen. – Det är samma sak som att vi vill att konsumenterna ska köpa vårt lokalproducerade kött och krånglar det så är det nära till leverantören, säger Erik.

Anläggningen är nystartad, så än så länge är det svårt att veta hur det kommer att fungera på lång sikt. Enligt kalkylerna ska investeringen, inklusive stöd, ha en återbetalningstid på ungefär 12 år. Livslängden på anläggningen är beräknad till 30 år.

HÄLJE GÅRD

Hälje gård, som ligger lite mer än 2 mil väster om Umeå, har en mycket divers verksamhet. Jordbruket utgör basen och de producerar lamm- och nötkött och har också en egen restaurang, gårdsbutik och en konferensanläggning. Under sommaren har de också utegrisar. Många av deras får betar olika grönområden inom Umeå kommun. På gården finns ett stort antal aktiviteter lämpliga för grupper av olika slag till exempel teambuilding för företag, födelsedagfester och annat. Det kan handla om så skilda aktiviteter som prickskjutning på ägg, boxning (Erik är tidigare svensk mästare och ställer gärna upp på en match), mjölkhävning och många fler.

Bland de mer ovanliga arrangemangen på gården finns "Opera i fårhuset", som i somras genomfördes för tredje året. När fåren är på sommarbete är deras hus ledigt för annat! Hälje gård är ett exempel på hur man utifrån jordbruksproduktionen utvecklat företaget till ett intressant besöksmål med många aktiviteter.

Här skickas ström till nätet!

Nöjd solenergiproducent konstaterar att dagens produktion kommit igång.

FAKTA

En solcell är en tunn skiva eller film av ett halvledarmaterial. När den belyses alstras en spänning mellan framsida och baksida, som gör det möjligt att ta ut elström. De flesta solceller som säljs kommersiellt i Sverige består av tunna skivor av kisel, oftast monokristallina. Varje solcell levererar bara c:a 0,5V och de seriekopplas därför i moduler. Solcellerna levererar likström och för anläggningar som kopplas mot det ordinarie elnätet måste man därför omvandla strömmen till 240 V växelström via en växelriktare.

Solinstrålningen har en effekt på ungefär 1000W/m² när den når jordytan. Effekten är bland annat beroende av solstrålningens väg genom atmosfären, så att ju längre solstrålarna färdas desto lägre blir effekten. Det innebär att effekten minskar när solen står lågt på himlen. Beroende på var i landet man befinner sig och hur solcellerna placeras kan man räkna med en årlig produktion av 600 – 900 kWh per installerad kW.

Solcellerna bör helst placeras i söderläge och med en lutning på mellan 35 och 50 grader mot horisontalplanet.

Länkar: www.solelprogrammet.se och www.svensksolenergi.se

STÖD TILL FÖRNYBAR ENERGI

Inom landsbygdsprogrammet finns möjligheter att få stöd till investeringar i förnybar energi, där bland annat solenergi ingår. Stödet söks på Jordbruksverkets webbplats och handläggs vid respektive länsstyrelse. Stödet har inga beslutsomgångar, utan kan sökas löpande.

www.jordbruksverket.se

En nationell livsmedelsstrategi – som kanske blir klar före jul...

Är det någon som hört sagan om Mäster Skräddare? Den handlar om en man som går med ett tyg till skräddaren och ber om att få en rock. Skräddaren lovar att rocken är klar på lördag. När lördagen kommer så får mannen besked om att rocken nu blivit ett par byxor och att de blir färdiga på lördag. Så fortsätter sagan med att leveransen skjuts fram, samtidigt som plagget krymper.

Text och foto: Sara Borgström, Länsstyrelsen i Norrbotten

Vi var ganska många samlade på Elmia framtidsforum den 19 oktober. Vi hade enligt programmet lovats en presentation av den svenska livsmedelsstrategin. Detta var den tredje gången. Först skulle den ha blivit klar i mars, sedan till Almedalsveckan, så nu till Elmia. Ni kan ju själva gissa vad som hände? Helt korrekt – ingenting! Strategin ligger fortfarande på det politiska dragkampsbordet, där regeringen och oppositionen ska försöka enas om innehållet. Icke-strategin presenteras på Elmia av Jakob Brandt, politisk sakkunnig hos landsbygdsministern. I den efterföljande paneldebatten satt Kristina Yngwe, riksdagsledamot för C och sålunda en representant för oppositionen. Det är uppenbart att parterna är långtifrån överens om vad slutresultatet ska bli. Samtidigt var det efter en intensiv frågestund svårt att förstå vari den stora oenigheten ligger. Då förhandlingar fortfarande pågår har bägge parter svårt att uttrycka sig fritt kring var skon faktiskt klämmer. Kristina Yngwe pekade på att oppositionen hade önskat bli involverade

tidigare i processen kring strategin, istället för att behöva ta ställning till och förhandla om ett färdigt förslag. Nu finns det vissa knäckfrågor man inte är överens om, vilket är en del av förklaringen till att strategin ännu inte är beslutad.

Enligt Jakob Brandt så finns tre strategiska områden i strategin: Regler och villkor, Konsument och marknad, samt Kunskap och innovation. Det regeringen vill åstadkomma med strategin är:

- Svensk livsmedelsproduktion ökar.
- Svensk livsmedelsproduktion möter konsumenternas efterfrågan.
- Stärka lönsamheten och konkurrenskraften genom hela livsmedelskedjan.
- Att livsmedelssektorn främjar tillväxt, sysselsättning och hållbarhet i hela landet.
- Bidra till att uppfylla de svenska miljömålen.
- Uppföljning och utvärdering av effekterna av politiken.

Regeringens avsikt är att strategin ska vara en bas för framtidens livsmedelspolitik, där målen och färdriktningen sätts och därefter kan olika handlingsprogram tas fram.

Erik Fahlbeck, vice rektor vid SLU var en av dem som vid presentationen var kritisk till upplägget med strategin. Han menar att det är relativt enkelt att komma överens om vilka mål som ska gälla, problemet är att komma fram till HUR man ska nå dessa. Hela livsmedelsbranschen behöver långsiktiga, förutsägbara villkor. Om vägen mot målen riskerar att ändras vid varje val så finns inga tydliga spelregler för de aktörer som ska hjälpa oss att nå målen. Detta gäller såväl lantbrukare som andra i livsmedelskedjan och inte minst forskningen som ska finnas som ett stöd i arbetet framåt.

Även LRF:s förbundsordförande Helena Jonsson var kritisk till att det viktiga arbetet med att skapa en gemensam livsmedelspolitik försvinner i politiskt käbbel. Hon ser de gröna näringarna som en stor del av lösningen på flera globala utmaningar både då det gäller klimat och livsmedelsförsörjning. Då räcker det dock inte med att ha mål, det behövs även en vägvisare för hur målen ska nås, vilket hon hade önskat att livsmedelsstrategin skulle vara.

Frustrationen hos alla som väntar på såväl strategin, som på de handlingsplaner som sedan ska följa på denna, är hög. Samtliga deltagare i paneldebatten kring den nationella livsmedelsstrategin var dock övertygade om att vi har en färdig och beslutad strategi före julafton. Det återstår att se om den kan visa vägen för en hållbar och lönsam livsmedelssektor eller om den likt skräddarens tyg bidde en tumme.

Paneldiskussion om den svenska livsmedelsstrategin, Elmia Lantbruk Framtidsforum 2016

Nära mat

Mer norrbottnisk mat på tallrikarna!

Som ni förstått så presenterade inte landsbygdsminister Bucht någon livsmedelsstrategi i oktober. Men Bucht har redan presenterat en livsmedelsstrategi – nämligen Jenny Bucht vid länsstyrelsen i Norrbotten, som redan i september presenterade Norrbottens regionala livsmedelsstrategi.

Norrbottens regionala livsmedelsstrategi har tagits fram av Länsstyrelsen, LRF, Norrbottens läns landsting och kommunförbundet, med en bred förankring bland aktörer och intressenter i länet. Ett års arbete, med seminarier, möten, information och kunskapsinhämtande har slutligen kokats ner till länets första livsmedelsstrategi.

Den övergripande visionen i denna strategi är att det ska bli mer norrbottnisk mat på tallrikarna. För norrbottningarnas skull. För våra livsmedelsproducenters skull. Och för en bättre folkhälsa. De fem viktigaste frågorna för att nå visionen är enligt nedan:

Kunskap om hållbar mat och folkhälsa

Konsumentens val av mat ger förutsättningarna både för livsmedelsproducenterna och för den egna hälsan.

Vi ska bland annat:

- » Öka kunskapen om hållbar mat hos konsumenterna.
- » Sprida fakta om hållbar mat till politiker och skola.
- » Öka kunskapen i skolan om modern matproduktion.

Offentliga aktörer och offentlig upphandling

Offentliga aktörer har stort ansvar för en hållbar samhällsutveckling, till exempel genom den offentliga måltiden.

Vi ska bland annat:

- » Stärka kunskapen om offentlig upphandling.
- » Minska matsvinnet.
- » Utveckla kretsloppssamarbeten.

Konkurrenskraftig matproduktion och energiförsörjning

Vi har unika smaker och fantastiska produkter. Samtidigt brottas vi med klimatförändringar, global konkurrens och trender.

Vi ska bland annat:

- » Bilda ett branschråd för livsmedelsproducenter och förädlare.
- » Utveckla nya affärs- och finansieringsmodeller för matproducenter och matförädlare.
- » Visa på möjligheter och öka intresset för sol- och biogasinvesteringar.

Kompetensförsörjning

Forskning, utbildning och innovation är grunden för tillväxt. Vi behöver rekrytera ungdomar till branschen och locka nya företag.

Vi ska bland annat:

- » Utveckla Grans naturbruksgymnasium till Sveriges bästa naturbruksgymnasium.
- » Starta lärlingsutbildningar inom slakt och styckning av ren samt kustfiske.
- » Utveckla Agro Park till ett kompetens- och utvecklingscentrum med många ben att stå på.

Identitet och stolthet

Vi har fantastiska produkter som lockar besökare, men vi har mer att erbjuda än löjrom och hjortron.

Vi ska bland annat:

- » Ta initiativ till att turistföretag, matproducenter och grossister närmar sig varandra för att gemensamt stärka Norrbottens matidentitet.
- » Anordna återkommande lokala matevent för att stärka identiteten och stoltheten hos norrbottningar, matproducenter och turistföretag.

Kunskap och gemenskap för hållbart lokalsamhälle

Studieförbundet Vuxenskolan har under hösten förberett ett projekt för att skapa en gemensam plattform för nyanlända och ortsbefolkning. Projektet kretsar kring bärplockning, erfarenhetsutbyte och entreprenörskap. En av de drivande bakom projektet är Jenny Berg.

Text: Eva Forssell och Maria Paulsson, Länsstyrelsen Västerbotten
Foto: Eva Forssell

Jennys värld består till stora delar av choklad. År 2007 startade hon företaget Choklad-Jenny som håller kursverksamhet och utbildning i ämnet choklad. Senare, under 2013 startades Vintage Plantations, som bedriver chokladtillverkning i Umeå samt utvecklingsprojekt för kakaodlare i Ecuador.

Lokalt, rättvist och hållbart är självklara ledord för Jenny. De chokladkakor som Vintage Plantations tillverkar är så kallade bean to bar, från böna till kaka, allt i dialog med kakaodlarna. Förutom tranbär, rönnbär och svarta vinbär så smaksätts chokladen bland annat med svenska bär och växter med mer eller mindre bortglömda smaker och användningsområden, som till exempel kvanne och älgört. Det västerbottniska växtkulturarvet är ett personligt intresse hon fått av sin pappa, som skrivit om folkmedicin i Västerbotten. Att både lära sig mer och att sprida kunskapen om detta är ett av hennes mål. – Säger jag ”goji-bär” så vet de flesta vad det är och vad de är bra för. Men säger jag ”kvanne” så vet i princip ingen ens vad det är, berättar hon.

En idé, eller två, tar form

Det var när hon insåg svårigheterna med att få tag på svenska bär från de stora bärföretagen, som tankarna om att arbeta med lokalt på ett bredare plan tog form. – Bärföretagen importerar utländska bär och blandar med svenska, sen sker nästan all förädling i andra länder så många lokala arbetstillfällen går förlorade. Vi har fullt med blåbär i skogarna, men den sylt vi köper i matbutiker är

Jenny Berg alias Choklad-Jenny.

gjord på utländska blåbär. Transporterna är många, långa och miljöovänliga, berättar Jenny. Hon ville istället arbeta med hela kedjan inom länet: bärplockning, förädling av produkterna och försäljning och därmed både ta vara på svensk natur och skapa jobbtillfällen. Till sin hjälp idag har hon det lokala bärföretaget *Bärande produkter*, som fokuserar på förädling av bär från just Västerbotten.

En annan som upptäckt en annan aspekt av att försöka samverka med de stora bärföretagen är Ulla Blomquist. En dag blev Jenny kontaktad av henne och

under samtalet kom de fram till att båda ville använda sig av de bär som fanns runt knuten, fast på lite olika sätt. Ullas ambition var att kort och gott ta ta vara på och sälja bär från närområdet. Hon hade därför vänt sig till de bärföretag som fanns representerade på orten. Men företagen behövde ha en volymgaranti, något hon inte kunnat ge.

Jenny i sin tur var på jakt efter Västerbottniska bär och växter för smaksättning av sin choklad. Hon hade heller inte några krav på specifika mängder – så tänk om man kunde kombinera

Jennys chokladkakor är riktiga konstverk, både på in- och utsidan.

Kvanne, en av växterna som Jenny smaksätter choklad med. Fotograf: Mariann Holmberg

dess två idéer? Jenny involverade sedan sin kollega Oscar Mejia på Studieförbundet Vuxenskolan. Han arbetar regionalt med integration och mångfald, och såg till att ytterligare en bit föll på plats i ett projekt, där lärandet om svenska bär och växter samt allemansrätt blev verktyg för integration.

Hållbarhet med gemensamma nämnare

Projektet, som ännu inte startat, kommer att vända sig till asylsökande och nyanlända med växt- och bärintresse. Genom att knyta kontakter med människor med samma intressen bland ortsbefolkningen får de alla en gemensam plattform att samlas kring. En första kontakt togs med asylboendet på Kronlund utanför Hällnäs, där man hade möte med anställda och boende samt ortsbefolkningen. Projektbyggandet kom en bit på vägen, men Kronlunds framtid är osäker. Därför har man vänt sig till asylboendet i Hällnäs istället, där upplägget kommer att vara detsamma. Lokalt är det Studieförbundet Vuxenskolan som leder projektet och skapar studiematerial. Jenny har just färdigställt ett studiematerial i entreprenörskap, som ska ingå i projektet. Planen är att det under våren ska hållas kurser i allemansrätt och bärhantering och sedan ska bär och växter plockas under sommaren, som

projektdeltagarna har möjlighet att sälja till Vintage Plantations.

– Det är en win/win-situation om fler människor bereds möjlighet att stanna kvar på landsbygden, säger Jenny, som anser att kontakt och samarbete mellan just nyanlända och ortsbefolkning är viktig för landsbygdens överlevnad. Kunskapsutbytet kompletterar och berikar alla inblandade. I det här fallet kan erfarenhet och kunskap om olika växter, frukt och bär från olika delar av världen i kombination med det västerbottniska växtriket ge nya smakkombinationer. Gemensam erfarenhet kring förädling kan leda till jobb eller skapa en grund för entreprenörskap, något att ha med sig efter projektets slut.

Projektet har uppmärksammats av SIK, Institutet för livsmedel och bioteknik, som bedriver forskning, utbildning och utveckling inom livsmedel och biovetenskap. De månar om svensk natur och tekniker som finns lokalt och intresserar sig därför för Jennys tanke om det närproducerade hela kedjan igenom, liksom för integrationstanken i produktionskedjan.

Att forma ett projekt

Jennys råd till den som vill jobba med liknande projekt är främst att börja i liten skala, eftersom storsatsningar

kräver stora volymer. Samarbete mellan flera parter liksom flexibilitet är också viktigt. Ett projekt måste kunna fungera oavsett om man är 3 eller 30 personer som deltar hela vägen ut.

De fyra benen för detta projekt är:

- Choklad-Jenny/Vintage Plantations (lokalt företag)
- Asylboende
- Studieförbundet Vuxenskolan (organisation)
- Ortsbefolkning

Lärandet och integration är de största målen för det kommande projektet. Utbytet av kunskap och erfarenheter är som mest viktigt medan det pågår, betonar Jenny – man ska inte låsa fast sig i funderingar kring ”tänk om de flyttar iallafall?”

– Att satsa på människor är ändå alltid det viktigaste, avslutar hon.

Regional forskning på hög internationell nivå

SLU har en av sina huvudorter i Umeå. Den största delen av verksamheten i Umeå berör skog, men det finns också en instituton som arbetar med forskning inom jordbruk. En regional forskning är viktig för att utveckla jordbruket utifrån de förutsättningar som gäller här i norr.

Text: Lars Ericson, Länsstyrelsen i Västerbotten

Forskningsladugården SLU Umeå. De blå foderkrubborna i den varma avdelningen möjliggör individuell kontroll på utfodringen av grovfoder för samtliga kor. Foto: Lars Ericson

Institutionen för norrländsk jordbruksvetenskap (NJV), som bildades genom en sammanslagning av ett antal olika enheter inom SLU 1993, har idag ett 30-tal medarbetare. Av dessa är 11 forskare, 7 doktorander och 12 teknisk och administrativ personal. Institutionen förfogar över en modern forskningsladugård med plats för 120 mjölkkor i Röbbäcksdalen, Umeå. Där finns också försöksfält och genom samarbete med Torsta AB i Ås i Jämtland, Lantmännen i Offer i Väster-norrland och Hushållningssällskapet i Öjebyn i Norrbotten har man möjlighet att genomföra växtodlingsförsök i alla fyra norrlandslänen.

Grovfodercentrum

Forskningen vid institutionen har sin tyngdpunkt i produktion och utnyttjande av grovfoder och namnet "Grovfodercentrum" används ibland för att beskriva den inriktningen. Här arbetar man med hela kedjan från odling till konservering och användning. Genom samarbete med andra forskningsinstitutioner finns också slutprodukternas kvalitet med i flera projekt.

Det är unikt inom SLU att forskare inom både markvetenskap, odling och husdjursvetenskap finns inom samma institution. Den dagliga kontakten

mellan forskare med olika kompetens underlättar samverkan mellan disciplinerna. Även om tyngdpunkten i forskningen ligger inom grovfoder, deltar institutionens forskare också inom andra områden som rör till exempel bioenergi och utnyttjande av näringsämnen i det större kretsloppet mellan stad och land.

Utfodring av idisslare

Utnyttjande av grovfoder och hur det ska kombineras med olika typer av kraftfoder är centralt i institutionens forskning. Resultat från den forskningen ligger till grund för foderstater som ger ett bättre foderutnyttjande. Under senare år har

Ko i Greenfeed som används för att mäta metan. Foto: Mohammad Ramin

Märten Hetta, prefekt vid institutionen för norrländsk jordbruksvetenskap, Umeå

man också studerat också hur utfodringen påverkar metanbildningen i vämmen, ett aktuellt ämne eftersom metan är en viktig växthusgas. För att genomföra den forskningen har man installerat ett unikt mätsystem, Greenfeed, som endast finns på ett fåtal ställen i världen, där man kan följa metanavgången från enskilda kor i en lösdriftsladugård.

Internationell men också regional

Forskning är till sin natur internationell och forskare samverkar med kollegor runt om i världen. Utbytet av kunskap och erfarenheter gör att man kommer framåt. För att utbytet ska fungera måste resultaten publiceras internationellt. Det gör det också möjligt för andra forskare inom samma område att granska resultaten kritiskt och pröva de hypoteser som läggs fram. Norrländsk jordbruksvetenskap är inget undantag och det finns ett antal internationella samarbeten. De som jobbar vid institutionen kommer också från många olika länder och har sökt sig hit för att kunna utveckla sig själva och sin forskning. Samtidigt som man arbetar med mer

generella frågeställningar finns också en förankring i regionen.

– Kontakten med det praktiska lantbruket i vår närhet hjälper oss att hitta de frågor som ur lantbrukets perspektiv är viktigast, säger Märten Hetta, prefekt vid NJV. Kombinationen av regional förankring, nationella samarbeten och internationellt gångbar forskning är en viktig framgångsfaktor. Om inte vår forskning har hög kvalitet i ett akademiskt perspektiv, kommer vi inte kunna rekrytera bra forskare och doktorander, men om vår förankring till näringen saknas blir den forskning vi bedriver inte relevant för lantbrukets utveckling. Här har vi ett särskilt ansvar för att utveckla det nordliga lantbruket, avslutar han. Att institutionens forskning håller hög klass internationellt bekräftades nyligen när professor Pekka Huhtanen och Dr Mohammad Ramin fick pris för mest citerade artikel i den välrenommerade vetenskapliga tidskriften Journal of Dairy Science. Artikeln handlar om hur man kan beräkna metanproduktionen i vommen.

Var hittar jag resultaten?

Det är viktigt att göra resultaten från forskningen tillgängliga för det praktiska lantbruket. Mycket av den mer tillämpade forskningen redovisas därför populärvetenskapligt i skriftserien "Nytt från institutionen för norrländsk jordbruksvetenskap". Den distribueras till samtliga mjölkproducenter inom Norrmejeriers område och delas ofta ut i samband med seminarier och fältvandringar. Den går också att hitta på institutionens webbplats under rubriken publikationer (<http://www.slu.se/institutioner/norrlandsk-jordbruksvetenskap/>). Forskarna deltar även vid olika typer av utbildningsdagar för lantbrukare och rådgivare och undervisar dessutom studenter inom både universitetet och yrkeshögskolan.

DAVID PARSONS Ny professor i växtodling vid SLU i Umeå

Sedan mitten av maj finns David Parsons på plats som ny professor i växtodling vid SLU, institutionen för norrländsk jordbruksvetenskap, i Umeå. David kommer närmast från tjänst som lektor i agronomi och jordbrukssystem vid University of Tasmania. Han gjorde sin master- och doktorsutbildning vid Cornell University i USA och har, förutom i Australien, arbetat i Mexiko, Vietnam och på Falklandsöarna. Han har lång erfarenhet av att jobba med grovfodergrödor, både i praktiken och som forskare. Hans forskning är multidisciplinär, med fokus på hur olika delar i jordbrukssystemet samspelar. Norrbruk har ställt några korta frågor till David. »

Vilken är den stora skillnaden mellan jordbruket här och jordbruket i Tasmanien?

Först vill jag påpeka att jag har varit här en kort tid och inte hunnit sätta mig in i alla delar av jordbruket här ännu. Den stora och tydligaste skillnaden är att man i Tasmanien kan ha djuren på bete året om. Det innebär att betydelsen av skörd och lagring i produktionen är mycket större här. En annan iakttagelse är att konsumenterna verkar betydligt mer intresserade av att handla lokalt här i Sverige.

Vad tycker du behöver utvecklas i jordbruket här?

Även om jag vet att betet står för en mindre del av foderstaten och att det kanske kan betraktas som mindre viktigt, tror jag att det finns en bra möjlighet att utveckla betessystem som ger bättre utbyte och bättre ekonomi. Sedan måste vi naturligtvis fortsätta att utveckla produktionen av för det lagrade fodret.

Vad kan forskningen bidra med?

Med så kort tid här i Umeå, så är det förstärkt svårt för mig att ge några uttömmande svar. För mig är det mycket viktigt att ha en bra dialog med lantbrukarna, så att vi som forskare arbetar med de frågor som har betydelse för utvecklingen av lantbruket och ekonomin på gården och ger lantbrukarna verktyg de kan använda i sin planering. Jag har redan nämnt betessystem som en tänkbar uppgift, men det måste i så fall utvecklas i samarbete med lantbrukarna så att de blir användbara. Samverkan med lantbrukarna kan ske på olika sätt, dels genom att de ingår i referensgrupper i forskningsprojekten, men också genom att vi placerar forskningsprojekt ute i praktiken på gårdarna.

Några andra tankar kring jordbruket i norr?

Jag är imponerad över hur väl Kooperationen verkar fungera. Det är något som skiljer sig från hur det ser ut i Tasmanien. Förädlingen och försäljningen på gårdsnivå är också intressant, där man som lantbrukare kan öka värdet på det som säljs från gården. För vissa kan det vara ett bra sätt utveckla företaget.

Storslam till Västerbotten i SM i Mathantverk 2016

Det blev en lyckad tävling för deltagarna från norra Sverige i SM i Mathantverk under helgen den 7-8 oktober 2016 i Umeå. Västerbotten tog hem 18 medaljer varav 8 guld. Jämtland fick 10 guld och totalt 15 medaljer och på tredje plats kom Västernorrland med 9 medaljer. Norrbotten fick 3 medaljer.

Text och foto: Christina Hammarström, Hushållningssällskapet Norrbotten Västerbotten

Eldrimner, Nationellt centrum för mathantverk med säte i Ås, Jämtland, har sedan starten 20 år tidigare, organiserat en årlig tävling i mathantverk. Den började i mindre skala med 10 olika klasser, som idag blivit 44 klasser med sammanlagt 150 deltagare och 400 produkter. Tävlingen har dessutom blivit nordisk med deltagare från Finland och Norge. Finland har deltagit några år och inspirerats till egna tävlingar och utbildningar inom mathantverk.

Tävlingen

SM i Mathantverk har under åren hjälpt till att göra mathantverket känt och har också gett stimulans till branschen och hjälpt den att utvecklas. Deltagarna måste vara livsmedelsföretag och produkterna ska finnas ute till allmän försäljning för att godkännas i tävlingen. Reglerna är jämförbara med kriterierna för Eldrimners Certifierat Mathantverk. Huvudingrediensen ska vara lokal. Där

detta inte är möjligt, som för exempelvis mjöl i norra Sverige, måste ingrediensen vara svensk. I regel är livsmedelstillsatser inte tillåtna.

Tävlingsbidragen lämnas in till en av de 44 olika klasserna inom fem branscher, mejeri, charkuteri, fiskförädling, bageri och bär-, frukt- och grönsaksförädling. De bedöms av en jury med en bransch-kunnig ordförande och minst tre personer med olika erfarenheter.

Mathantverket i medvind

Parallellt med SM i Mathantverk arrangerades ett antal seminarier och utbildningar där deltagarna fick möjlighet att öka sina kunskaper inom områden som varumärkesskydd, försäljning av opastöriserad mjölk och mathantverket i framtiden. Mats-Eric Nilsson, författare och journalist talade om mathantverkets framtid och ansåg att det var i medvind. Konsumenter är idag intresserade av

mat, men också ifrågasättande och kvalitetsmedvetna. Stora livsmedelsföretag har inte riktigt hängt med i utvecklingen och här går mathantverket i spetsen.

Västerbotten i topp 2016

När det gäller antal medaljer så blev Västerbotten i år vinnare med 18 medaljer. Av dessa var 8 guld. Norums Fiskrökeri och Vilhelmina Gårdsbutik fick vardera 2 guld var och Vilhelmina Gårdsbutik tog också hem ett silver. En annan guldmedaljör var Edgården i Flarken som fick mycket starkt omdöme om sin leverpastej, som ansågs uppnå internationell klass. Övriga guldmedaljörer var Kulturbageriet, Svedjan Ost och Vilhelmina Gårdsbutik. Vilhelmina Gårdsbutik tog också hem ett silver. En annan guldmedaljör var Edgården i Flarken som fick mycket starkt omdöme om sin leverpastej, som ansågs uppnå internationell klass. Övriga guldmedaljörer var Kulturbageriet, Svedjan Ost och Vilhelmina Gårdsbutik.

Glada vinnare vid SM i mathantverk 2016. Foto: Stephane Lombard, Eldrimner

Några av guldmedaljörerna från Västerbotten. Från vänster Martin Bergman, Vilhelmina gårdsbutik, Jan Johansson, Norums fiskrökeri, Marika Niklasson, Lapplands mejeri och Johanna Hellsten, Svedjans ost.

VINNARE FRÅN NORR- OCH VÄSTERBOTTEN

GULD

EDGÅRDEN – Flarken
KULTURBAGERIET – Umeå
LAPPLANDS MEJERI – Åsele
NORUMS FISKRÖKERI – Norum (2 guld)
SVEDJAN OST – Kåge
VILHELMINA GÅRDSBUTIK – Vilhelmina (2 guld)

SILVER

BAGERI BAKTANKE – Malmberget
EDGÅRDEN – Flarken
FAMILJEN HANSEN CHARKUTERI – Umeå
HAGA BRÖD – Umeå
RESTAURANG SÄVARGÅRDEN – Umeå
SVANSELE GRÖNT – Norsjö
VILHELMINA GÅRDSBUTIK – Vilhelmina

BRONS

BARKBRÖDSBAGAREN – Kåsböle
FAMILJEN HANSEN CHARKUTERI – Umeå
HÄLJE GÅRD – Umeå
KALIX OST – Kalix
KULTURBAGERIET – Umeå
SKALJES RENPRODUKTER – Gällivare

KUNSKAP FÖR
LANDETS FRAMTID

Kunskap för Landets Framtid. Aktuella aktiviteter Västerbotten 2017

Lär mer om EKO

ERFA-träffar för ekologiska lantbrukare och trädgårdssodlare samt ett lunch till lunch seminarium.

Grön omsorg och rekreation

Kurser och studieresa för landsbygdsföretagare som vill utveckla av tjänster inom omsorg, hälsa och rekreation.

Utveckling av gårdsbutiker och egen förädling

Kurser och studieresa för dig som vill utöka dina möjligheter inom i förädlings- och försäljningsledet t.ex. genom utveckling av gårdsslakterier, mejerier eller gårdsbutiker.

>>> Välkommen att skicka din intresseanmälan till anna.molander@hushallningssallsskapet.se alt via telefon 070-188 48 25.

Läs mer på www.hushallningssallsskapet.se och följ oss på facebook för mer information.

! Nya datum för informationsträffarna Nyfiken på EKO

- Onsdag 23/11 kl 13 Hotell Toppen, Storuman
- Onsdag 23/11 kl 19 Älvan, Västra Spöland, Vännäs
- Onsdag 30/11 kl 19 Edelvik, Burträsk

Anmälan senast måndagen innan träffen till anna.molander@hushallningssallsskapet.se alt 070-188 48 25.

Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling: Europa investerar i landsbygdsområden

Hushållningssällskapet

www.hushallningssallsskapet.se

Ny utformning på stöd

– till kompetensutveckling i nya landsbygdsprogrammet

Under den här programperioden 2014-2020 är stödet till kompetensutveckling och rådgivning utformat på ett lite annat sätt än tidigare. Du som landsbygdsföretagare kan inte själv söka stöd för kompetensutveckling eller rådgivning, däremot kommer du att kunna ta del av den som anordnas.

Text: Jonas Larsson, Länsstyrelsen i Norrbottens län

Syftet med kompetensutveckling och rådgivning är att öka kompetensen hos de som är verksamma på landsbygden och på det sättet bidra till att nå målen med landsbygdsprogrammet. Länsstyrelserna i Norrbotten och Västerbotten kommer till stor del att upphandla kompetensutveckling och rådgivning av organisationer, företag och föreningar. Länsstyrelserna kan utföra aktiviteterna själva eller också välja att göra utlysningar. Aktuella utlysningar hittar du på respektive Länsstyrelses webbplats.

Vilka kan söka utlysningar och när?

Företag, organisationer och föreningar som vill anordna kompetensutveckling i olika former kan söka stöd vid så kallade utlysningar.

Utlysningar talar om när och vad du kan söka

En utlysning innebär att till exempel Länsstyrelsen på sin webbplats talar om inom

vilket område och under vilken tidsperiod organisationer, företag och föreningar kan söka det aktuella stödet. Inom vilka områden du kan söka och när det blir utlysningar kan du läsa om i de handlingsplaner som finns på Jordbruksverkets, länsstyrelsernas, Tillväxtverkets, Skogsstyrelsen och Sametingets webbplatser.

Din ansökan bedöms efter vad som är prioriterat för att nå målen med landsbygdsprogrammet. Det är endast de högst prioriterade ansökningarna som får stöd. Du kan läsa om de nationella och regionala prioriteringarna i respektive läns regionala handlingsplan som du hittar under Mer information.

INFO

Här hittar du utlysningarna på respektive Länsstyrelses och Jordbruksverkets webbplats. Sök efter "Utlysningar i landsbygdsprogrammet" i sökfältet.

Länsstyrelsen i Norrbottens län:
www.lansstyrelsen.se/norbotten/

Länsstyrelsen i Västerbottens län:
www.lansstyrelsen.se/vasterbotten/
Utlysningarna publiceras även på Länsstyrelsens förstasida.

Jordbruksverket:
www.jordbruksverket.se

Behöver mitt projekt annan offentlig medfinansiering?

Ska du ansöka om projektstöd i landsbygdsprogrammet kan du behöva ordna annan offentlig medfinansiering för att din ansökan ska beviljas.

Text: Jonas Larsson, Länsstyrelsen i Norrbottens län

För vissa insatser i landsbygdsprogrammet ska det finnas annan offentlig medfinansiering utöver de medel som kommer från Jordbruksverket och EU. Ansöker du om stöd till investeringar i följande åtgärder kan annan offentligt medfinansiering behövas:

- fritids-, idrottsanläggningar och samlingslokaler
- natur- och kulturmiljöer

- småskalig infrastruktur
- hembygdsgårdar
- infrastruktur för rekreation och turism

Kontakta Länsstyrelsen för att ta reda på om du måste ha medfinansiering från någon annan offentlig aktör. Länsstyrelsen kan i de flesta fall också berätta var du kan ansöka om annan offentlig medfinansiering. Några exempel på offentliga medfinansierare är kommun,

landsting/region, Idrottslyftet, Klimatklivet och bygdemedel. Har du ordnat medfinansiering kan din ansökan prioriteras framför dem som inte har övrigt offentligt stöd. Dock måste du alltid ha minst 10 procent privat finansiering.

NYA REGLER FÖR TJURAR OCH STUTAR

Stutar och tjurar ska hållas i lösdrift från och med stallsäsongen 2017.

Efter den 1 augusti 2017 ska du hålla stutar och tjurar som är äldre än 6 månader i lösdrift. Det innebär att du kan behöva bygga om dina stallar.

Den främsta anledningen till detta är att det svårt att hålla handjur rena när de står uppbundna, vilket påverkar djurskyddet och djurhälsan. Det finns dessutom en risk att en uppbunden tjur inte får tillräckligt med motion, eftersom det inte finns något krav på bete eller annan utevistelse för tjurar.

Eftersom lösdrift leder till en bättre djurvälstånd kan du söka investeringsstöd för att bygga om dina stallar.

Kontakta din länsstyrelse om du vill få mer information.

TYCK TILL!

Om digitaliseringen av din hembygd.

Digitaliseringen förändrar samhället och många av dessa förändringar hänger ihop med varandra. Sitt ner och prata om vad ni skulle behöva för digitala tjänster för att klara vardagen bättre?

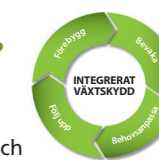
Skriv in era idéer "stort som smått" på www.agendanorr.i2i.se Norrbottens läns digitala agenda.

Regional Digital Agenda

Behöver du behörighet för användning av växtskyddsmedel?

För att du ska kunna hantera och använda växtskyddsmedel klass 1 och 2 på rätt sätt krävs det att du genomgår och blir godkänd på en behörighetsutbildning.

Anmäl dig till länsstyrelsen för en grundkurs i användning av växtskyddsmedel. Kurs anordnas i länet om det blir tillräckligt antal deltagare. Du som har behörighet sedan tidigare kommer att få en kallelse inför vidareutbildning.

För mer information kontakta
Västerbotten: Lars Ericson
010-225 42 75, lars.ericson@lansstyrelsen.se
Norrbotten: Anna-Carin Almqvist
010-225 55 22, anna-carin.almqvist@lansstyrelsen.se

Fler får för ett hållbarare Västerbotten!

Gillar du får eller vill ha öppna, betade marker i din bygd? Har du en företagsidé eller kreativa förslag på utveckling lokalt som du vill bolla med andra, och där fåren kan vara en pusselbit? Passa i så fall på att haka på projektets lokala grupper och träffa andra! Projektet bidrar med stöd och kunskap så att ni kan gå från tankar till handling!

Kostnad och anmälan

Din medverkan är gratis och din enda förpliktelse blir att bidra med just dina egna önskemål, perspektiv och kunskaper. Välkommen med din anmälan för mer information!

Gröna Navet tel 090-16 41 83, e-post gronanavet@umea.se eller Catarina Ottosson, projektledare, 070-238 91 97.

Startade grupper att ansluta till hittills:

- Bjurholm
- Storuman
- Vännäs

Fler grupper är på gång (Skellefteå, Umeå, Gräsmyr, Robertsfors) och startas vid behov!

Bli fårfrälst du med – alla får vara med för fler betande får och öppna landskap i Västerbotten!

Utbildningsamordning för gröna näringarna
www.gronanavet.se

NÄSTA NUMMER

Regional forskningsfinansiering

– med fokus på lantbruket

Tidigare och större utbetalningar av jordbrukarstöd nu i höst

Alla har förseningarna av 2015 års stödutbetalningar i färskt minne. Såväl Jordbruksverket som Länsstyrelsen har därför inför 2016 års utbetalningar arbetat intensivt för att i år kunna betala ut delar av jordbrukarstöden tidigare än vanligt. EU-kommissionen har dessutom tillmötesgått Jordbruksverkets begäran om att större andel av stöden skall kunna betalas ut i dessa tidigarelagda delutbetalningar. Resultatet blir därför att mer pengar betalas ut tidigare än vanligt under 2016.

Det kommer att göras ett antal ytterligare utbetalningar under 2016. Dessa kan ni se i tabellen bredvid.

Vid de utbetalningstillfällen som anges i tabellen kommer det stora flertalet av alla stödsökanden att få stöden utbetalade. Det finns alltid ett mindre antal som inte kommer med till utbetalning då det finns behov av ytterligare utredning eller handläggning. Länsstyrelserna utreder och handlägger sålunda oförtrutet vidare och Jordbruksverket genomför i sin tur veckovisa utbetalningar.

Kajsa Berggren
 Chef Landsbygdsenheten
 Länsstyrelsen Västerbotten

Stödform	Preliminärt utbetalningsdatum
Slututbetalning av 2015 års kompensationsstöd	2016-10-28 (tidigast)
Nationella stöd för 2016	2016-11-04
Delutbetalning (upp till 90 %) av 2016 års gårdsstöd, förgröningsstöd, nötkreaturstöd, och stöd till unga jordbrukare	2016-12-16 (tidigast)
Delutbetalning av 2016 års miljöersättningar för betesmarker och slätterängar	
Slututbetalning av miljö- och regionalstöd, åtaganden från tidigare landsbygdsprogram	2016-12-30

2017 försvinner möjligheten att logga in i SAM Internet med lösenord

Från och med 2017 är det endast e-legitimation som gäller för dig som ska göra SAM-ansökan. Enklast är det att använda Mobilt BankID. Då kan du också göra ansökan på en annan dator än din egen. När du loggar in med e-legitimation kan du även se information på Mina sidor om ditt företag.

Läs mer på jordbruksverkets hemsida så att du kan förbereda dig för SAM ansökan 2017.

www.jordbruksverket.se/e-legitimation

Länsstyrelsen
 Västerbotten

Europeiska jordbruksfonden för
 landsbygdsutveckling: Europa
 investerar i landsbygdsområden

Länsstyrelsen
 Norrbotten